

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Infoühiskonna ja sotsiaalse heaolu õppekava

Sotsioloogia ja infoteaduste eriala

Triine Kose

SOOLINE LÕHE ÕPILASTE EGALITAARSETES HOIAKUTES EESTI 8. KLASSI ÕPILASTE
NÄITEL

Bakalaureusetöö

Juhendajad: Indrek Soidla, MA

Mare Oja, PhD

Tartu 2026

Sisukord

1. TEOREETILINE TAUST	5
1.1 Hoiakud	5
1.2. Sooline võrdõiguslikkus	6
1.3. Hoiakud soolise võrdõiguslikkuse osas	8
1.3.1. Noorte hoiakutega seotud tegurid.....	9
2. PROBLEEMIPÜSTITUS JA UURIMISKÜSIMUSED	13
3. METOODIKA	14
3.1. Andmestik ja valim	14
3.2. Andmete kogumise protseduur	14
3.3 Analüüsis kasutatud tunnused.....	15
4. TULEMUSED	18
4.1. Kirjeldav statistika.....	18
4.3. Ennustavate tunnuste seosed võrdõiguslikkuse hoiakutega	22
4.3.1. Seosed avatud klassikliima taju, sotsiaalmajandusliku tausta ja religioossusega	22
4.3.2. Seos õpilaste kodukeelega	23
4.4. Mitmene lineaarregressioon	23
4.4.1. Eraldi poiste ja tüdrukute regressioonanalüüs	24
4.4.2. Koosmõjukomponendiga regressioonimudel	24
5. ARUTELU.....	26
KOKKUVÕTE.....	32
SUMMARY	34
KASUTATUD KIRJANDUS	36

SISSEJUHATUS

Võrdõiguslikkus, sealhulgas sooline võrdõiguslikkus, on demokraatlikes ühiskondades oluline väärtus, millel on roll nii õigluse, majanduse arengu, ühiskonna sidususe ja inimeste heaolu kujundamisel. Eestis on sooline võrdõiguslikkus seaduse tasandil ehk de jure tagatud, kuid de facto võrdõiguslikkuseni jõudmiseni on veel arenguruumi (Meiorg ja Grossthal, 2022). Selle eesmärgi saavutamiseni jõuame vaid siis, kui Eestis elavate inimeste soolise võrdõiguslikkuse hoiakud on toetavad sisulist võrdõiguslikkust.

Hoiakud kujunevad jõudsalt teismeeas, mistõttu on oluline uurida just noorte hoiakuid soolisele võrdõiguslikkusele. Viimaste aastate uuringud viitavad drastilisele soolisele lõhele noorte hoiakutes (Nennstiel ja Hudde, 2025). Tüdrukute seas on toetus soolisele võrdõiguslikkusele kõrge ja kasvav, samas kui poiste hoiakud muutuvad järjest vähem egalitaarseks.

Varasemad uuringud on näidanud, et soolise võrdõiguslikkuse hoiakuid mõjutavad mitmed tegurid, sealhulgas sugu, sotsiaalmajanduslik taust, hariduskeskkond, kultuuriline kontekst ning religioossus (Kågesten jt, 2016). Samas ei ole nende tegurite seost hoiakutega ning eriti nende erinevat mõju poistele ja tüdrukutele Eesti kontekstis piisavalt uuritud. Arvestades noorte hoiakute võimalikku pikaajalist mõju kogu ühiskonnale, on selle teema süvendatud analüüs oluline nii teaduslikult kui ka poliitikakujundamiseks.

Sellest tulenevalt on töö eesmärk välja selgitada Eesti 8. klassi õpilaste soolise võrdõiguslikkuse hoiakutega seotud tegurite erinevus poiste ja tüdrukute vaates.

Bakalaureusetöö empiiriline alus on International Association for the Evaluation of Educational Achievement (edaspidi IEA) rahvusvahelise kodanikuhariduse uuringu International Civic and Citizenship Education Study (edaspidi ICCS) 2022. aasta laine Eesti andmestik, mis võimaldab analüüsida noorte hoiakuid ning nendega seotud tegureid. Uurimuses kasutatakse kvantitatiivset andmeanalüüsi, sealhulgas kirjeldavat statistikat, korrelatsioonianalüüsi ning mitmest lineaarset regressioonanalüüsi, et hinnata erinevate tegurite seoseid soolise võrdõiguslikkuse hoiakutega ning nende erinevusi soo lõikes.

Töö koosneb kolmest põhiosast. Esimeses osas antakse teoreetiline ülevaade hoiakute olemusest ning soolisest võrdõiguslikkusest, samuti käsitletakse varasemaid uuringuid, mis on seotud noorte soolise

võrdõiguslikkuse hoiakute kujunemisega. Teises osas sõnastatakse uurimisprobleem ja -küsimused ning kirjeldatakse kasutatud andmestikku ja metoodikat. Kolmandas osas esitatakse empiirilise analüüsi tulemused ning arutletakse nende tähenduse üle, sidudes tulemused teoreetilise raamistikuga.

1. TEOREETILINE TAUST

Järgnevas peatükis antakse ülevaade hoiakute ja soolise võrdõiguslikkuse olemusest ja valitud definitsioonidest. Seejärel antakse ülevaade hoiakutest soolise võrdõiguslikkuse kohta Eestis. Viimasena kirjeldatakse sooliste erinevuste esinemist ja potentsiaalseid põhjuseid egalitaarsete hoiakute puhul.

1.1 Hoiakud

Hoiak (ingl *attitude*) on sotsiaalteadustes ulatuslikult uuritud konstrukt. Üks levinud hoiaku definitsioon pärineb Eaglylt ja Chaikenilt (1993: 1), kes defineerivad hoiakut kui "psühholoogilist kalduvust, mis väljendub konkreetse objekti teatud määral positiivselt või negatiivselt hindamises". Hoiakute puhul eristatakse kolme komponenti: kognitiivne komponent hõlmab uskumusi ja teadmisi objekti kohta, afektiivne komponent emotsioone ja tundeid objekti suhtes ning käitumuslik komponent käitumismustreid ja -kavatsusi objekti osas (Rosenberg ja Hovland, 1960).

Katz (1960) leiab, et hoiakud eksisteerivad selle tõttu, et need täidavad indiviidi jaoks teatud psühholoogilisi funktsioone. Seetõttu tuleb hoiakute tekkimise ja muutumise mõistmiseks analüüsida, milliseid vajadusi ja eesmärke need teenivad. Katz (1960) eristab hoiakute nelja põhifunktsiooni:

1. Kohanduv funktsioon (ingl *adjustive or utilitarian function*), mis väljendub kasu suurendamises ja kahju vältimises ning põhineb varasematel kogemustel. Näiteks võib inimene toetada erakonda, mille lubadused on talle majanduslikult kasulikud või gruppi sulandumiseks oma hoiakuid muuta.
2. Ego-kaitse funktsiooni (ingl *ego-defensive function*) puhul aitavad hoiakud vähendada sisemisi pingeid ja kaitsta enesehinnangut, näiteks suunates isiklikud ebakindlused ja frustratsioon mõne välise sihtmärgi või vähemuste suunas.
3. Väärtusi väljendav funktsioon (ingl *value-expressive function*), mille kaudu indiviid väljendab oma identiteeti ja tõekspidamisi. Näiteks võivad poliitilised või väärtuspõhised seisukohad peegeldada seda, millisenä inimene soovib end näha (empaatilise, liberaalse või võimukana).
4. Teadmiste funktsioon (ingl *knowledge function*), kus hoiakud aitavad struktureerida ja lihtsustada sotsiaalset reaalsust, pakkudes raamistikke, mille abil keerulisi nähtusi mõtestada – näiteks stereotüübid kui vahend sotsiaalsete gruppide kiireks kategoriseerimiseks.

Sama hoiak võib erinevatel inimestel täita erinevaid funktsioone, mistõttu nõuab nende tõhus muutmine juhtumipõhist lähenemist sõltuvalt sellest, millist psühholoogilist funktsiooni konkreetne hoiak parasjagu teenib (Katz, 1960).

Hoolimata sellest, et hoiakud täidavad inimeste jaoks olulisi funktsioone, ei ole käitumise ja hoiakute seos niivõrd selge kui võib tunduda. Pikka aega ei usutud, et hoiakute ja käitumise vahel on märkimisväärne või põhjuslik seos (Eagly ja Chaiken, 1993; Ajzen jt, 2018). Hilisemad uuringud on jõudnud järeldusele, et seose puudumise taga on peamiselt üldistustaseme erinevused (Ajzen jt, 2018). Üldised hoiakuid poliitika, inimeste, istitutsioonide või ürituste vastu korreleeruvad tugevalt üldiste käitumismustritega kuid mitte konkreetsete tegevustega (Ajzen jt, 2018).

Hoiakute empiiriline objektiivne uurimine on keerukas. Hoiakuid ei saa vahetult vaadelda või mõõta, vaid neid tuletatakse indiviidide enesehinnangulistest vastustest ja käitumisest (Wells, 2010). Samuti ei ole hoiakute hindamine kunagi ideaalne, sest hinnang sõltub mõõtmise kontekstist – pealtnäha kõrvalised tegurid nagu ilm ja eelnevad küsimused võivad inimeste raporteeritud hoiakutele märkimisväärset mõju avaldada (Bizer jt, 2003).

Hoiakute mõõtmiseks on välja töötatud mitmesuguseid vahendeid, mis jagunevad peamiselt kaheks rühmaks. Otsesed mõõtmised paluvad inimestel oma hoiakuid selgesõnaliselt väljendada ning kaudsed mõõtmised võimaldavad teha järeldusi inimese hoiakute kohta ilma neid otseselt küsimata (Bizer jt, 2003). Viimast meetodit kasutatakse tavaliselt olukordades, kus inimesed ei pruugi tahta või suuta mingi asja kohta selget hinnangut anda.

1.2. Sooline võrdõiguslikkus

Soolist võrdõiguslikkust (ingl *gender equality*) saab defineerida mitmeti. Eesti soolise võrdõiguslikkuse seaduse kohaselt mõistetakse selle all "naiste ja meeste võrdseid õigusi, kohustusi, võimalusi ja vastutust tööelus, hariduse omandamisel ning teistes ühiskonnaelu valdkondades osalemisel" (SoVS § 3 lg 1). Seaduse kommenteeritud väljaanne selgitab, et sooline võrdõiguslikkus on ühtaegu põhimõte, eesmärk, hüve ja väärtus, kusjuures seaduses väljendub sooline võrdõiguslikkus just põhimõttena (Sepper, 2010).

Võrdsuse mõistes eristatakse kaht dimensiooni: õiguslikku (*de jure*) ja tegelikku (*de facto*) võrdsust. Õiguslik võrdsus viitab võrdsusele seaduse ees, mis tagab õiguse erapooletuse sisus ja rakendamises

(Nanni, 2023). Tegelik võrdsus läheb kaugemale ning tegeleb seaduste, poliitikate ja praktikate tegelike mõjudega, tagades, et need ühtlasi vähendaksid struktuurseid ebavõrdsusi (Nanni, 2023).

Sellest tulenevalt saab soolist võrdõiguslikkust defineerida kui seisundit, milles naised ja mehed jagavad võrdseid õigusi (õiguslik võrdsus) ning võim, staatus, võimalused ja hüved on tasakaalus (tegelik võrdsus) (Nanni, 2023).

Sisuliselt on soolist võrdõiguslikkust tõlgendatud kolme mõõtme kaudu: 1) võrdne juurdepääs ressurssidele ja nende kasutamine; 2) võrdne osalemine suhetes, majapidamises, kogukonnas ja poliitilises elus; ning 3) turvalisus vägivalda eest (Rolleri, 2012, viidatud Nanni, 2023 kaudu).

Formaalse võrdsuse saavutamine ei too automaatselt kaasa sisulist võrdõiguslikkust, ka mitte pika aja möödudes. Ühesugune kohtlemine ei taga võrdsust, sest inimeste lähteasendid ja võimalused on erinevad (Meiorg ja Grossthal, 2022). Sooline ebavõrdsus säilib tänapäeva ühiskonnades visalt, kuna sugu toimib kui staatuse tunnus, mida inimesed kasutavad igapäevases suhtluses teiste inimeste kategoriseerimiseks ning ressursside ja võimu jaotamiseks (Ridgeway, 2011). Soolise ebavõrdsuse püsivust selgitab ka West ja Zimmermani (1987) käsitlus, mille kohaselt igapäevategevusega sugu konstrueeritakse ehk luuakse (ingl *doing gender*). Nad eristavad kolme üksteisest sõltumatut mõistet: bioloogilist sugu (*sex*), soo kategooriat (*sex category*) ning sotsiaalset sugu (*gender*). Sotsiaalne sugu pole omadus, vaid miski, mis tekib soo loomise (*doing gender*) kaudu ehk tegevustest, kus inimene kohandab oma käitumise vastavalt oma soo kategooria normidele (West ja Zimmerman, 1987). Igapäevane vastavale soole omaselt käitumine ja selle teistelt eeldamine teeb soolistest erinevustest millegi loomuliku ja stabiilse (West ja Zimmerman, 1987).

Sooline võrdõiguslikkus eeldabki õigust olla erinev ja ei viita kõigi ühesuguseks tegemisele (Meiorg ja Grossthal, 2022). Soolise võrdõiguslikkuse põhimõte ei tähenda soopimedust ehk erinevast soost inimeste ühetaolist kohtlemist (Sepper, 2010). Võrdõiguslikkus tähendab võrdset kohtlemist ja võrdset sotsiaalset positsiooni hoolimata sugudevahelistest erinevustest, lisaks ka traditsioonilistest soorollidest ja -stereotüüpidest tulenevate piirangute puudumist (Sepper, 2010). Sisulise soolise võrdsuse saavutamiseks tuleb vähendada ebavõrdsust ning muuta ebavõrdsust põhjustavaid väärtusi, hoiakuid ja stereotüüpe, mida ühiskonnas säilitatakse (Meiorg ja Grossthal, 2022). Seega on selge, et soolise võrdõiguslikkuse tagamiseks tuleb tegeleda ka hoiakute kujundamisega.

Soolise võrdõiguslikkuse taset hinnatakse peamiselt riigipõhiselt ja erinevate indeksite kaudu. Euroopa Liidus on neist populaarseim Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituudi (edaspidi EIGE) soolise võrdõiguslikkuse indeks, mis hindab peamiselt statistika alusel riikide soolist võrdõiguslikkust tööelu, raha, hariduse, ajakasutuse, võimu, tervise ja vägivalla valdkondades (EIGE, 2026).

1.3. Hoiakud soolise võrdõiguslikkuse osas

Eestis on seaduse tasandil sooline võrdõiguslikkus tagatud ning võrdse kohtlemise seadus kohustab ka haridus- ja teadusasutusi pidama õppesisu määramisel silmas võrdse kohtlemise edendamise eesmärki (Meiorg ja Grossthal, 2022). Samal ajal paigutab EIGE 2025. aasta soolise võrdõiguslikkuse indeks Eesti 59,4 punktiga 27 Euroopa Liidu (EL-i) liikmesriigi seas 15. kohale ehk alla Euroopa Liidu keskmise (63,4), kusjuures kaugus EL-i keskmisest on viimase kümnendi jooksul pigem kasvanud kui kahanenud (EIGE, 2025).

Euroopa riikides ligikaudu keskele asetuvad ka eesti noorte hoiakud soolise võrdõiguslikkuse osas. ICCS 2022. aasta tulemused näitavad, et Eesti 8. klassi õpilaste üldine toetus soolisele võrdõiguslikkusele on 51 punkti, mis jääb ICCS-i keskmise (52) lähedale.

Sooline erinevus suhtumisel võrdõiguslikkusesse on aga Eestis üks EL-i suurimaid: tüdrukute keskmine skoor (58) sarnaneb Põhjamaadega, poiste oma (45) jääb ICCS-i keskmisest (47) allapoole ning sarnaneb Poola ja Rumeenia õpilaste hoiakutega (Ümarik jt, 2023). Võrreldes 2016. aasta uuringuga on Eesti tüdrukute hoiakud iga küsimuse puhul liikunud soolise võrdõiguslikkuse suhtes toetavamaks, poiste omad aga keskmiselt 9 protsendipunkti võrra negatiivsemaks, seejuures eriti tugevalt küsimustes, mis puudutavad naiste osalemist poliitikas (Ümarik jt, 2023).

Sooline lõhe noorte ühiskonnaalastes hoiakutes on olnud pikaajaline trend (Gillion jt, 2020, Mebane jt, 2020), kuid mitmes Euroopa riigis on lahknevus alates 2015. aastast järsult süvenenud just kõige nooremates vanusegruppides, kus noored mehed on liikunud konservatiivsemate hoiakute suunas, samal ajal kui noored naised muutuvad järjest egalitaarsemaks (Nennstiel ja Hudde, 2025).

Uuringud näitavad, et sooliselt võrdõiguslikumates ühiskondades võidavad nii naised kui mehed, seejuures paremad on nii majandusnäitajad (Villosio jt, 2017), eluga rahulolu (Audette jt, 2019), suhete kvaliteet ja vaimne tervis (Kimmel, 2008) kui ettevõtete tootlikkus ja innovatsioonivõime

(ILO, 2019; Brieger jt, 2019). Sellest hoolimata ei kandu need kasud üle meeste hoiakutesse ning soolise võrdõiguslikkuse aktiivne toetamine jääb meeste seas süstemaatiliselt madalamaks.

Seda paradoksi põhjendab osaliselt Norrise ja Ingleharti (2019) raamistanud kultuurilise vastureaktsiooni (cultural backlash) teooria, kus progressiivsete ja postmaterialistlike väärtuste – sealhulgas soolise võrdõiguslikkuse – levik alates 1970ndatest on käivitanud vastureaktsiooni nende ühiskonnagruppide seas, kelle senist domineerivat positsiooni need väärtused ohustavad. Üks seletus sellele on, et kuna mehed näevad suurema tõenäosusega poliitikat kui nullsumma mängu (olukord, kus ühe poole võit toob kaasa teise poole kaotuse), siis ühiskonna domineeriva grupi liikmena tajuvadki nad võrdõiguslikkuse suunas liikumist ohuna oma positsioonile (Improta ja Mannoni, 2025).

Soolise võrdõiguslikkuse paradoks seletab, kuidas kasvav võrdõiguslikkus võib suurendada tundlikkust allesjäävatele ebavõrdsustele, kuna need torkavad rohkem silma (Stoet ja Geary, 2018). Aeglane liikumine sisulise võrdõiguslikkuse poole, näiteks tugevalt püsiv palgalõhe ja ebavõrdne koduste tööde koorem, on pettumustvalmistav (Nennstiel ja Hudde, 2025). Olukord, kus töömaailmas on meestel ja naistel võrdsemad õigused ja seega ka kohustused, kuid palk ei tule rolliga kaasa ning koorem koduste tööde osas säilib, suurendab naiste koormust ilma piisava sisulise võrdsuseta (Hochschild ja Machung, 2012). Seega ei olda rahul võrdõiguslikkuse olukorraga ühiskonnas, isegi kui formaalselt on võrdsete õiguste suunas edukalt liigutud (Esping-Andersen, 2009).

1.3.1. Noorte hoiakutega seotud tegurid

Kuigi soolise võrdõiguslikkuse hoiakud on sugude lõikes keskmiselt väga erinevad, ei seleta sugu (*sex*) üksi hoiakute kogu varieeruvust. Noorte soolise võrdõiguslikkuse hoiakuid kujundavad samaaegselt ka indiviidi sotsiaalmajanduslik ja kultuuriline taust, omandatud kodanikuteadmised, koolikontekst ning õpilase enda väärtushoiakud (Davis ja Greenstein, 2009; Schulz jt, 2024). Käesolevas alapeatükis vaadeldakse just neid tegureid, mille seoseid soolise võrdõiguslikkuse hoiakutega käesolev töö empiiriliselt analüüsib.

Soohoiakuid väljendavad lisaks võrdõiguslikkuse toetamisele ka stereotüüpide ja soonormidega nõustumine, hinnangud poiste või tüdrukute kohta, varasem käitumine ja arvamus soolisest vägivallast (Kågesten jt, 2016). Siinkohal antakse ülevaade peamiselt käsitletavate tegurite seosest soolise võrdõiguslikkuse ehk egalitaarsete väärtuste hoiakutega. Muude soohoiakuid näitavate

faktoritega seoseid uurivaid töid on viidatud vaid siis, kui uuringu autor(id) on välja toodud, et uuritav objekt (näiteks nõustumine stereotüüpidega) on tihedalt seotud võrdõiguslikkuse hoiakutega.

Sugu on noorte soolise võrdõiguslikkuse hoiakute kõige stabiilsem ennustaja. Tüdrukute egalitaarsemaid hoiakuid seletatakse seostega, mis kehtivad küll mõlemale soole, kuid mille mõju on tüdrukutel keskmiselt tugevam (Bolzendahl ja Myers, 2004). Huvipõhise mehhanismi (ingl interest-based mechanism) järgi võtavad egalitaarsed hoiakud kõige selgemini omaks need, kelle haridus- ja tööturuväljavaated soolise võrdõiguslikkuse vastuvõtmisest paranevad, mis kehtib tüdrukute puhul rohkem kui poiste kohta murdeas ja Myers (2004). Noore arengu jooksul mõjutab hoiakuid see, et tüdrukud puutuvad juba teismeeas kokku soolise ebavõrdsusega: seksuaalse ahistamise, akadeemilise diskrimineerimise ja sportliku seksismiga, ning kokkupuude nende olukordadega on seotud egalitaarsete hoiakute ja feministliku identiteedi tugevnemisega (Leaper ja Brown, 2008).

Sotsiaalmajandusliku tausta seos noorte soolise võrdõiguslikkuse hoiakutega on samuti levinud. Kõrgema sotsiaalmajandusliku taustaga peredest pärit õpilased toetavad keskmiselt enam egalitaarseid soonorme, vähemuste õigusi ja demokraatlikke väärtusi (Davis ja Greenstein, 2009; Castillo jt, 2015). Kõrgema haridusliku ja ametistaatusega vanemate kodudes on egalitaarsed väärtused tavaliselt avatumalt jagatud, vanemad ise on sotsialiseerunud kõrgema tasemega koolides, kus egalitaarsed normid on tugevamad, ning lapsed puutuvad kokku mitmekesisema meedia- ja kultuurikeskkonnaga (Davis ja Greenstein, 2009). Lisaks koonduvad kõrgema sotsiaalmajandusliku taustaga noored sageli akadeemiliselt nõudlikumatesse koolidesse, kus kodanikuhariduslik sisu on süvendatum ja klassikliima arutelule avatum (Castillo jt, 2015). Ullrich jt (2022) leidsid Saksa longituuduuringu andmetel, et kuigi kõrgema sotsiaalmajandusliku taustaga teismelised on algselt egalitaarsemad, tasandub erinevus suuresti teismeeas käigus, sest soohoiakud arenevad enamiku noorte puhul aja jooksul egalitaarsemaks ka madalama sotsiaalmajandusliku taustaga noortel. Eesti puhul on aga oluline arvestada postsotsialistliku konteksti spetsiifikaga, kus nõukogudeaegne õiguslik sooline võrdsus tööturul ei kandunud üle ei kaasaegsesse egalitaarsesse peremudelisse ega lääne-tüüpi feministlikesse väärtustesse, ning kõrgem haridus pole Eesti ühiskonnas ilmtingimata seotud nende väärtuste tugevama omaksvõtmisega samal viisil nagu Lääne-Euroopa demokraatiates (Pollert, 2003; Saar ja Helemäe, 2016).

Keele ja mõtlemise seose teoreetiline alus pärineb lingvistilise relatiivsuse hüpoteesist (Whorf, 1956), mille nõrgema käsitluse järgi võib keele struktuur mõjutada kõneleja mõtlemismustreid ja sotsiaalsete

kategooriate tajumist (Lucy, 1997). Keele seost egalitaarsete väärtustega on uuritud eesti ja vene keele näitel, hüpoteesina, et sooneutraalse keele nagu eesti keele kõnelejad on egalitaarsemate väärtustega kui vene keele kui sugusi eristava keele kõnelejad (Pérez ja Tavits, 2019). Leiti, et 1200 eesti ja vene kakskeelsete inimeste puhul erinevad hoiakud eesti või vene keeles intervjuu läbi viimisel just soolise võrdõiguslikkuse küsimustes, kuid ei avaldu muude hoiakute puhul, mis viitab kasutatava keele ja hoiakute vahelisele seosele (Pérez ja Tavits, 2019). Eestis on vene õppekeel seotud ka madalamate akadeemiliste tulemustega nii riigieksamites kui PISA testides (Haridus- ja Noorteamet, 2025; Tire jt, 2023), mis võib vahendada võrdõiguslikkuse hoiakute taset.

Lisaks keele otsesele kognitiivsele mõjule kujundab kodus räägitav keel ka laiemat sotsialiseerimiskeskkonda ehk perekondlikku suhtlust, sotsiaalseid võrgustikke ja meediaruumi, milles noor üles kasvab (Bronfenbrenner, 1979). Eestikeelne ja venekeelne elanikkond kasutavad osaliselt erinevaid meediakanaleid ja paiknevad seetõttu erinevates info- ja kultuuriruumides, kuid tuleb arvesse võtta et kuvand venekeelsest elanikkonnast kui homogeenisest Kremli mõju all olevast grupist, ei vasta tegelikkusele (Vihalemm jt, 2017; Vihalemm jt, 2019). Siiski on Eesti integratsiooni monitooringud on järjepidevalt näidanud kahe keelekogukonna erinevusi väärtushinnangutes ja ühiskondlike küsimuste tajumises (Balti Uuringute Instituut, 2021).

Religioossuse seos võrdõiguslikkuse hoiakutega on nüansirohke. Hannover jt (2018) leidsid Saksamaa noori uurides, et religioosne fundamentalism – uskumus, et religioosse traditsiooni õpetused on eksimatud, siduvad ja vaidlustamatud – oli positiivselt seotud seksistlike hoiakutega. Religioossus ennustas eelkõige heatahtlikku seksismi (heatahtlikkuna näiv diskrimineerimine, näiteks naiste õrnuse ja meeste kaitsva rolli rõhutamine), samas kui fundamentalism ennustas mõlemat seksismi vormi, nii heatahtlikku kui ka vaenulikku seksismi (vaenulik diskrimineerimine, näiteks meeste väärtuslikumana nägemine või põlgus naiste vastu) tüdrukute ja naiste vastu. Mitteusklikud ja kristlased ei erinenud üksteisest seksistlikes hoiakutes, kuid moslemid olid seksistlikumad kui mõlemad teised grupid. Sarnaseid tulemusi leidis Stals (2025) Belgias, religioosne fundamentalism oli tugevalt negatiivselt seotud egalitaarsete hoiakutega, kusjuures see mõju oli tüdrukutel tugevam kui poistel. Oluline on märkida, et erinevus religioossete ja mitteuskulike noorte egalitaarsetes hoiakutes tulenes peamiselt fundamentalistlikust tõlgendusest, mitte üksnes religioosset kuuluvusest.

Voasi (2009) järgi võib Euroopa sekulaarsemates riikides religioosne kuuluvus olla seotud pigem kultuurilise identiteedi kui aktiivse religioosse tunnetuse ja veendumusega. Eesti sekulariseerituse

kõrget taset arvesse võttes võib see lähenemine olla asjakohane. Religioosne osalus, näiteks teenistustel käimine, on seotud religiooni sotsiaalse ja institutsionaalse mõõtmega ning tähendab sagedasemat kokkupuudet nii religioossete kogukondade kui religiooni normatiivsete raamistikega (Ruiter ja van Tubergen, 2009).

Avatud klassikliima on positiivselt seotud kodanikuteadmiste, poliitilise enesekindluse ja kodanikuaktiivsusega (Campbell, 2008; Knowles ja McCafferty-Wright, 2015). Seos egalitaarsete soohoiakutega on aga keerulisem. Castillo jt (2024) leidsid Ladina-Ameerika noorte seas ICCS 2016 andmeid analüüsides, et avatud klassikliimas toimuvad arutelud toimivad kaitsefaktorina autoritaarsete uskumuste vastu, mis omakorda on negatiivselt seotud soolise võrdõiguslikkuse toetamisega. See seos avaldus nii individuaalsel kui ka kooli tasandil, seega vaba arutelu klassiruumis võib kaudselt olla seotud egalitaarsemate hoiakutega.

2. PROBLEEMIPÜSTITUS JA UURIMISKÜSIMUSED

Eesti on rahvusvahelistes võrdlustes soolise võrdõiguslikkuse näitajatelt jätkuvalt Euroopa Liidu keskmisest madalamal positsioonil. 2025. aasta Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Indeksi järgi paikneb Eesti 27 liikmesriigi seas 15. kohal (EIGE, 2025). Soolise võrdõiguslikkuse poole pürgimisel on olulisel kohal ka elanike hoiakud. Kuigi täiskasvanud elanikkonna soolise võrdõiguslikkuse hoiakud on viimase kümnendi jooksul keskmiselt muutunud egalitaarsemaks (Kantar Emor, 2022), on võrreldes 2016. aasta ICCS uuringuga 15-aastaste poiste suhtumine soolisse võrdõiguslikkusesse, eriti naiste poliitilisse osalusse, muutunud tagurlikumaks.

On teada, et traditsioonilised soohoiakud süvendavad soolist palgalõhet (Judge ja Livingston, 2008), seostuvad madalama naiste osalusega poliitikas (Bolzendahl ja Myers, 2004) ning piiravad nii tüdrukute kui poiste valikuvabadust hariduse ja karjääri kujundamisel. Kui poiste ja tüdrukute hoiakud lahknevad murdeas drastiliselt, võib see lahknemine kanduda edasi täiskasvanuikka. Hoiakute erinevused, mis piiravad ühe soo ligipääsu teatud valdkondadele on vastuolus võrdsuse põhimõtetega ning eeldusel, et talent ühiskonnas võrdselt jaotunud, ei kasuta me sel juhul inimeste võimekusest kaugeltki maksimumi. Murdeea hoiakutega seotud tegurite mõistmine on oluline, et kavandada haridus- ja noortepoliitilisi sekkumisi, mis võiksid lõhe vähenemisele ja egalitaarsemate hoiakute tekkimisele kaasa aidata.

Analüüs sellest, millised individuaalsete võimete, pere ja koolikeskkonna tegurid 8. klassi õpilaste egalitaarsete hoiakutega kõige tugevamalt seostuvad ning kas need seosed avalduvad poistel ja tüdrukutel sarnaselt, on Eestis seni puudulik. Sellest tulenevalt on töö eesmärk välja selgitada Eesti 8. klassi õpilaste soolise võrdõiguslikkuse hoiakutega seotud tegurite erinevus poiste ja tüdrukute vaates.

Selle välja selgitamiseks püstitati järgnevad uurimisküsimused:

1. Kuivõrd erinevad 8. klassi poiste ja tüdrukute hoiakud soolisesse võrdõiguslikkusesse Eestis?
2. Millised tegurid seostuvad soolise võrdõiguslikkuse hoiakutega?
3. Kuidas erinevad soolise võrdõiguslikkuse hoiakutega seotud tegurid poiste ja tüdrukute seas?

3. METOODIKA

Uurimisküsimustele vastamiseks kasutatakse kvantitatiivset uurimismeetodit, mis võimaldab andmete statistilise analüüsi kaudu tuvastada muutujatevahelisi seoseid ja mustreid (Beilmann, 2025).

3.1. Andmestik ja valim

Töös kasutatakse IEA rahvusvahelise kodanikuhariduse uuringu ICCS 2022. aasta Eesti andmeid. ICCS on rahvusvaheline võrdlev uuring, mille eesmärk on hinnata, kuidas noored on ette valmistatud täitma oma rolli kodanikena. ICCS uuringus on Eesti osalenud neli korda, aastatel 1999 (toona kandis uuring nime CIVED) 2009, 2016 ja 2022. 2022. aasta voorus osales kokku 26 üksust: 24 riiki ja kaks võrdlusüksust ehk iseseisva haridussüsteemiga Saksamaa liidumaad, kes osalesid eesmärgiga võrrelda oma tulemusi rahvusvaheliste näitajatega (Schulz jt, 2024).

ICCS 2022 sihtpopulatsioon oli 8. klassi õpilased (keskmiselt ligikaudu 14-aastased), tingimusel, et selle klassi õpilaste keskmine vanus uuringu ajal oli vähemalt 13,5 aastat (Schulz jt, 2024). Valimi moodustamiseks kasutati klastervalimit: esmalt valiti riigi koolide seast tõenäosusliku valimi alusel uuringus osalevad koolid ning seejärel valimisse sattunud koolidest klass või klassid (Schulz jt, 2024). Selline valimi moodustamise meetod on rahvusvahelistes haridusuuringutes standardne ning võimaldab saada esinduslikke tulemusi kogu sihtpopulatsiooni kohta.

3.2. Andmete kogumise protseduur

ICCS uuringut korraldab International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA). Eesti uuringu läbiviija ja aruande koostaja oli Tallinna Ülikooli haridusteaduste instituut. Uuringu tellijaks oli Haridus- ja Teadusministeerium. Andmed koguti 2022. aasta kevadel õpilaste testi ja õpilastele, õpetajale ja koolile eraldi suunatud küsimustiku kaudu. Õpilased sooritasid ligikaudu 45-minutilise testi kodanikuteadmiste kohta ning seejärel täitsid taustaküsimustiku, mis hõlmas hoiakuid, arvamusi ja hinnanguid (kooli)keskkonnale. Õpetajad vastasid oma taustategurite ja kooli ning õpetamistegevuse kohta käivatele küsimustele. Koolijuht (või asendaja) täitis küsimustiku kooli iseloomustavate tunnuste kohta. ICCS 2022-s oli esmakordselt võimalik test sooritada ja küsimustikele vastata arvutipõhiselt ning Eestis viidi uuring läbi nii paberil kui veebiküsitlusena (Schulz jt, 2024; Ümarik jt, 2023).

3.3 Analüüsis kasutatud tunnused

Käesolevas töös kasutatakse sõltuva muutujana soolise võrdõiguslikkuse hoiakute koondindeksit (S_GENEQL) ning sõltumatute muutujatena sugu, õpilase religioossust, avatud klassikliima taju, sotsiaalmajanduslikku tausta ja kodust keelt.

3.3.1. Soolise võrdõiguslikkuse hoiakute koondindeks

Uurimistöös kasutatakse õpilaste soolise võrdõiguslikkuse hoiakute mõõtmiseks IEA poolt arvatud indeksit S_GENEQL, mis on loodud mitme rühma kinnitava faktoranalüüsi (MGCF) abil. Kuigi ICCS 2022. uuringus oli soolise võrdõiguslikkuse plokis 7 küsimust, kaasati indeksisse neist need 6 küsimust, mis olid ka ICCS 2016 ja ICCS 2009 küsimustikus, et tulemused oleks uuringu lainete lõikes võrreldavad. Indeks mõõdab soolise võrdõiguslikkuse hoiakuid peamiselt avalikud sfääris.

Indeksisse kuuluvad järgnevad kuus väidet, millele õpilased vastasid 4-pallisel Likerti skaalal (1 - „ei ole üldse nõus“, 4 - „täiesti nõus“):

1. Meestel ja naistel peaks olema võrdne võimalus osaleda valitsemises;
2. Meestel ja naistel peaksid kõiges olema võrdsed õigused;
3. Naised peaksid jääma poliitikast kõrvale (ümberpööratud);
4. Kui töökohti pole piisavalt, siis peaks meestel olema rohkem õigust tööle kui naistel (ümberpööratud);
5. Mehed ja naised peaksid saama võrdset palka, kui nad teevad ühesugust tööd;
6. Mehed sobivad poliitilise liidri ametisse paremini kui naised (ümberpööratud).

Indeks on standardiseeritud nii, et rahvusvaheline keskmine on 50 ja standardhälve 10 (Schulz jt, 2024; Ümarik jt, 2023). Indeksi sisemist reliaablust mõõdeti Cronbachi alfaga. Eesti valimis oli Cronbachi $\alpha = 0,87$, mis on suurem kui rahvusvaheliselt keskmine näitaja ($\alpha = 0,81$) ning viitab indeksi väga heale sisemisele reliaablusele. Reliaabluse väärtus üle 0,8 näitab, et indeksis kasutatud väited mõõdavad sama asja (Tooding, 2020).

3.3.2. Sõltumatud muutujad

Sugu (S_GENDER) on binaarne tunnus, mille kategooriateks on poiss ja tüdruk.

Religioossus on skaala, mis põhineb õpilaste vastustel selle kohta, kui tihti nad osalevad (usulisel) teenistusel (S_RELSE). Tunnus on järjestustunnus viie kategooriaga, mis kodeeriti analüüsiks ümber numbriliselt: 0 - „mitte kunagi”; 1 - „vähem kui kord aastas”; 2 - „vähemalt kord aastas”; 3 - „vähemalt kord kuus”; 4 - „vähemalt kord nädalas”. Töös eelistati käitumuslikku mõõdikut religioosse enesemääratluse asemel, kuna see võimaldab arvesse võtta ka religioossuse astet ja potentsiaalselt olulisust õpilase elus.

Avatud klassikliima tajus (S_OPDISC) on tunnus, mis põhineb kuuel väitel, milles õpilased hindasid nelja-pallisel Likerti skaalal („mitte kunagi”, „harva”, „mõnikord”, „sageli”), kui sageli nad kogevad ühiskonnaõpetuse tundides poliitiliste ja ühiskondlike küsimuste arutamise käigus järgmisi olukordi:

1. Õpetajad julgustavad õpilasi kujundama oma arvamust;
2. Õpilased tõstatavad tunnis arutamiseks päevakajalisi poliitilisi sündmusi;
3. Õpilased avaldavad tunnis oma arvamust isegi siis, kui nende arvamus erineb enamiku kaasõpilaste omast;
4. Õpetajad julgustavad õpilasi arutama küsimusi inimestega, kellel on teistsugune arvamus;
5. Probleemi käsitledes esitavad õpetajad selle erinevaid külgi;
6. Õpetajad julgustavad õpilasi oma arvamust välja ütleva.

Kuuest väitest arvutati IEA poolt koondskoor, mis on standardiseeritud keskmisega 50 ja standardhälbega 10; kõrgem väärtus viitab tajule, et tunnis saab vabalt oma arvamust avaldada ja erinevatel teemadel arutleda (Schulz jt, 2024; Ümarik jt, 2023).

Sotsiaal-majanduslik taust (S_NISB - National Index of Socioeconomic Background) on IEA poolt IRT (Item Response Theory) meetodil skaleeritud koondtunnus, mis hõlmab vanemate kõrgeimat haridustaset (S_HISCED), vanemate kõrgeimat ametistaatust (S_HISEI) ning kodus olevate raamatute arvu. Nende tunnuste väärtused kombineeriti IEA poolt üheks skooriks, mis on standardiseeritud keskmisega 0 ja standardhälbega 1; kõrgem väärtus viitab paremale sotsiaal-majanduslikule taustale (Schulz jt, 2024).

Kodukeel on binaarne tunnus, mille kategooriad on “eesti keel” ja “vene keel”. Algselt küsiti kodus räägitava keele küsimust kõigilt valimisse kuulunud õpilastelt (n = 2685), kellest 1890 (70,4%) märkisid kodukeeleks eesti keele, 748 (27,9%) vene keele ja 33 (1,2%) mõne muu keele. Muu

kodukeelega vastajad jäid analüüsist välja, kuna tegemist on väga killustunud rühmaga. Kodukeele valik on tunnuseks testi sooritamise keelest täpsem, kuna 748-l Eesti valimi õpilasel erineb õppekeel kodusest keelekasutusest.

3.4. Andmeanalüüs

Andmete analüüsimiseks kasutati statistilist tarkvara R (versioon 4.5.0) ja programmi RStudio.

Analüüsist jäeti välja vastajad, millel puudus väärtus vähemalt ühel uurimuses kasutatud muutujal. Algselt oli valimis 2685 õpilast, millest eemaldati ühe või enama väärtuse puudumise tõttu 85 õpilase vastused (3,2%), seega lõplikku analüüsi jäid 2600 õpilase vastused (96,8%), kellest 1293 olid tüdrukud ja 1307 poisid.

Andmete esmaseks kirjeldamiseks esitati järjestustunnuste aritmeetilised keskmised ja standardhälbed ning binaarsete tunnuste absoluutsed sagedusjaotused ja protsentjaotused. Esimesele uurimisküsimusele vastamiseks arvutati poiste ja tüdrukute soolise võrdõiguslikkuse indeksi keskmised väärtused ning rakendati sõltumatute kogumite t-testi. Teise uurimisküsimuse esimese etapina arvutati Pearsoni korrelatsioonikordajad soolise võrdõiguslikkuse hoiakute indeksi, avatud klassikliima taju, sotsiaalmajandusliku tausta ning religioossuse muutujate vahel. Soolise võrdõiguslikkuse hoiakute seose kirjeldamiseks õppekeelega sooritati sõltumatute kogumite t-test. Teise uurimisküsimuse teises etapis rakendati mitmest lineaarset regressioonanalüüsi. Regressioonimudeli multikollineaarsust kontrolliti VIF-i abil. Kolmandale uurimisküsimusele vastamiseks rakendati regressioonanalüüsi poiste ja tüdrukute valimitel eraldi. Selleks, et testida, kas seletavate tegurite seose tugevus erineb soo lõikes, viidi lisaks poiste ja tüdrukute eraldi regressioonimudelitele läbi ka koosmõjudega regressioonimudel kogu valimil, millesse kaasati sugu \times tegur interaktsioonid kõigi nelja seletava tunnuse kohta.

4. TULEMUSED

4.1. Kirjeldav statistika

Tabelis 1 on välja toodud indekseid – soolise võrdõiguslikkuse hoiaku, avatud klassikliima taju ja sotsiaalmajandusliku tausta – ning religioossuse järjestustunnuse kirjeldav statistika.

Tabel 1. Soolise võrdõiguslikkuse, avatud klassikliima ja sotsiaalmajandusliku tausta indekseid ning religioossuse tunnuse kirjeldav statistika.

Tunnus	M	SD	Min	Q1	Mediaan	Q3	Max
Soolise võrdõiguslikkuse hoiakud	50,82	11,53	15,94	40,86	49,42	65,70	65,70
Avatud klassikliima taju	47,87	10,09	15,47	42,86	48,67	53,23	78,98
Sotsiaalmajanduslik taust	-0,15	1,02	-2,97	-0,96	-0,12	0,74	1,83
Religioossus	0,57	0,98	0,00	0	0,00	1	4,00

Märkused. M - aritmeetiline keskmine; SD - standardhälve; Min - väikseim väärtus; Q1 - esimene kvartiil; Q3 - kolmas kvartiil; Max - suurim väärtus

Soolise võrdõiguslikkuse hoiakute, klassikliima taju ja sotsiaalmajandusliku tausta jaotused on võrdlemisi sümmeetrilised, nende keskmine ja mediaan on üksteise lähedal. Religioossuse tunnuse jaotus on tugevalt paremale poole kaldu, üle kahe kolmandiku õpilastest ei osale religioossetel teenistustel kunagi. Sellise jaotuse tõttu peegeldab edaspidi arvatav religioossuse regressioonikordaja peamiselt väikese, regulaarselt praktiseerivate õpilaste rühma seost.

Sotsiaalmajandusliku tausta indeksi keskmine väärtus Eesti valimis (-0,15) on rahvusvahelisest keskmisest (0) pisut madalam, mis tähendab, et Eesti 8. klassi õpilaste keskmine sotsiaalmajanduslik taust on rahvusvahelisest keskmisest mõnevõrra madalam.

Tabelis 2 on esitatud soolise võrdõiguslikkuse hoiakute, avatud klassikliima taju ja sotsiaalmajandusliku tausta tunnuste keskmised ja standardhälbed soo lõikes. Soolise võrdõiguslikkuse indeksi keskmised erinevad sugude vahel märgatavalt, ligi 12 punkti võrra. Klassikliima taju keskmine on tüdrukutel poistest vähesel määral kõrgem. Sotsiaalmajandusliku tausta keskmised on poiste ja tüdrukute võrdluses väga sarnased.

Tabel 2. Võrdõiguslikkuse hoiakute, klassikliima ja sotsiaalmajandusliku tausta kirjeldav statistika soo lõikes.

	Poisid M (SD)	Tüdrukud M (SD)	Koguvaim M (SD)
Soolise võrdõiguslikkuse hoiakud	44,8 (9,99)	56,9 (9,64)	50,82 (11,53)
Avatud klassikliima tajud	47,0 (10,3)	48,8 (9,84)	47,9 (10,1)
Sotsiaalmajanduslik taust	-0,14 (1,02)	-0,15 (1,03)	-0,15 (1,02)

Märkused: M - aritmeetiline keskmine; SD – standardhälve

Tabelis 3 on näha, et suurem osa (67,7%) õpilastest ei käi kunagi (religioossetel) teenistustel. Tüdrukute seas on teenistusel käijaid pisut rohkem, kuid sooline erinevus on siiski minimaalne. Samas on poiste seas üle kahe korra rohkem neid õpilasi, kes käivad teenistusel vähemalt kord nädalas.

Tabel 3. Teenistusel osalemise sageduse (religioossuse) sageduste jaotus.

Teenistusel osalemise sagedus	Koguvaim N	Koguvaim %	Poisid N	Poisid %	Tüdrukud N	Tüdrukud %
Mitte kunagi	1760	67,7%	898	68,7%	862	66,7%
Vähem kui kord aastas	412	15,8%	198	15,1%	214	16,6%
Vähemalt kord aastas	284	11,0%	128	9,8%	156	12,1%
Vähemalt kord kuus	76	2,9%	35	2,7%	41	3,2%
Vähemalt kord nädalas	68	2,6%	48	3,7%	20	1,5%

Oma kodukeeleks märkis eesti keele 71,7% (n = 1863) õpilastest ning vene keele 28,3% (n = 737) õpilastest. Poiste ja tüdrukute lõikes oli jaotus sisuliselt samaväärne, erinedes koguvaimi jaotusest vähem kui 0,2 protsendipunkti.

4.2. Soolise võrdõiguslikkuse hoiakute erinevus soo lõikes

Tabelis 4 on välja toodud soolise võrdõiguslikkuse väidete vastuste jaotus soo lõikes. Küsimustikus oli selle kohta seitse väidet, millest indeksisse on IEA poolt kaasatud neist kuus, et indeks oleks

võrreldav eelmiste aastatega, kuna varasematel aastatel Riigikogu liikmete soolise jaotuse küsimust (küsimus 7) ei küsitud.

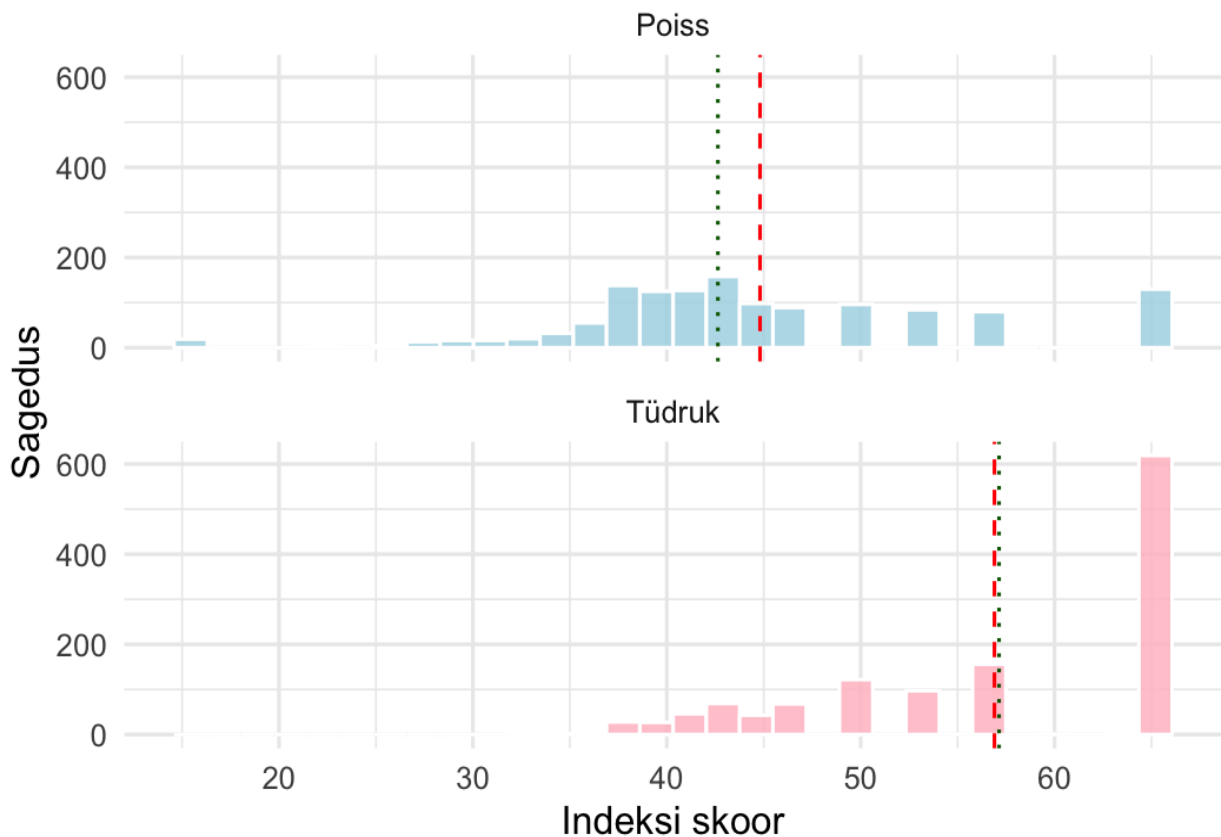
Tabel 4. Soolise võrdõiguslikkuse väidete vastusevariantide jaotus protsentides soo lõikes.

Küsimus	Vastus	Poisid %	Tüdrukud %
1. Meestel ja naistel peaks olema võrdne võimalus osaleda valitsemises	Täiesti nõus	54,5	83,5
	Pigem nõus	35,0	15,2
	Pigem ei ole nõus	6,1	0,9
	Ei ole üldse nõus	4,3	0,3
2. Meestel ja naistel peaksid kõiges olema võrdsed õigused	Täiesti nõus	44,2	76,2
	Pigem nõus	37,3	19,1
	Pigem ei ole nõus	13,0	4,3
	Ei ole üldse nõus	5,5	0,4
3. Naised peaksid jääma poliitikast kõrvale	Täiesti nõus	9,3	1,2
	Pigem nõus	14,2	3,3
	Pigem ei ole nõus	44,2	22,6
	Ei ole üldse nõus	32,2	72,8
4. Kui töökohti pole piisavalt, siis peaks meestel olema rohkem õigust tööle kui naistel	Täiesti nõus	10,5	1,8
	Pigem nõus	23,3	5,7
	Pigem ei ole nõus	39,4	25,1
	Ei ole üldse nõus	26,8	67,4
5. Mehed ja naised peaksid saama võrdset palka, kui nad teevad ühesugust tööd	Täiesti nõus	42,8	82,8
	Pigem nõus	40,9	14,1
	Pigem ei ole nõus	10,7	2,2
	Ei ole üldse nõus	5,6	0,9
6. Mehed sobivad poliitilise liidri ametisse paremini kui naised	Täiesti nõus	18,4	1,8
	Pigem nõus	31,4	9,2
	Pigem ei ole nõus	35,0	28,0
	Ei ole üldse nõus	15,2	61,0
7. Riigikogus peaks olema võrdne arv mehi ja naisi	Täiesti nõus	10,9	27,8
	Pigem nõus	31,9	42,7
	Pigem ei ole nõus	39,6	25,4
	Ei ole üldse nõus	17,7	4,0

Edaspidine statistika põhineb soolise võrdõiguslikkuse indeksil, kus ei ole küsimust 7 arvesse võetud. Indeksi keskmiste erinevust sugude lõikes uuriti t-testi abil, mille sooritamise eel kontrolliti Studenti t-testi kasutamise eeldusi.

Normaaljaotuse eeldust kontrolliti visuaalselt histogrammide alusel soo lõikes (Joonis 1). Nii poiste kui tüdrukute valimis on palju maksimaalseid tulemusi: tüdrukute valimis on 47,6% saanud maksimaalse võimaliku skoori (65,70), poiste valimis 9,9%. Tüdrukute jaotus on selle tõttu negatiivse asümmeetriaga (asümmeetriakordaja = -0,55), poiste oma kerge positiivse asümmeetriaga (asümmeetriakordaja = 0,39). Mõlemas grupis jääb asümmeetria absoluutväärtus alla 1,0, mida loetakse t-testi rakendamisel aktsepteeritavaks. Dispersioonide võrdsuse eelduse hindamiseks võrreldi standardhälbeid: tüdrukute (SD = 9,64) ja poiste (SD = 9,99) standardhälvete suhe on 1,04, mis on sobilik Studenti t-testi kasutamiseks.

Joonis 1. Soolise võrdõiguslikkuse indeksi jaotus soo lõikes.

Märkused. Punane katkendjoon tähistab aritmeetilist keskmist, roheline punktjoon mediaani.

Studenti t-testi tulemus näitas statistiliselt olulist soolist erinevust: tüdrukute keskmine skoor oli poiste omast 12,11 punkti võrra kõrgem (95% CI [11,35; 12,87]), $t(2598) = 31,46$, $p < 0,001$. Coheni d väärtus 1,23 viitab väga suurele efektile.

4.3. Ennustavate tunnuste seosed võrdõiguslikkuse hoiakutega

Peatükis antakse ülevaade avatud klassikliima taju, sotsiaalmajandusliku tausta, religioossuse ja kodukeele seostest võrdõiguslikkuse hoiakutega nii kogu valimi kui poiste ja tüdrukute lõikes.

4.3.1. Seosed avatud klassikliima taju, sotsiaalmajandusliku tausta ja religioossusega

Tabelis 5 on esitatud Pearsoni korrelatsioonikordajad soolise võrdõiguslikkuse hoiakute, klassikliima taju, sotsiaalmajandusliku tausta ja religioossuse tunnuste seoste kirjeldamiseks.

Tabel 5. Korrelatsioonikordajad soolise võrdõiguslikkuse hoiakute, klassikliima taju, sotsiaalmajandusliku tausta ja religioossuse vahel.

	Soolise võrdõiguslikkuse hoiakud		Avatud klassikliima taju		Sotsiaalmajanduslik taust		Religioossus
	r	p	r	p	r	p	
Soolise võrdõiguslikkuse hoiakud	1,000						
Avatud klassikliima taju	0,179	< 0,001	1,000				
Sotsiaalmajanduslik taust	0,150	< 0,001	0,087	< 0,001	1,000		
Religioossus	-0,053	0,006	0,006	0,758	0,062	0,002	1,000

Märkused: r – Pearsoni korrelatsioonikordaja

Soolise võrdõiguslikkuse hoiakud olid statistiliselt oluliselt positiivses seoses avatud klassikliima tajuga ($r = 0,179$, 95% CI [0,142; 0,216]) ja sotsiaalmajandusliku taustaga ($r = 0,150$, 95% CI [0,112; 0,187]) ning nõrgalt negatiivses seoses religioossusega ($r = -0,053$, 95% CI [-0,091; -0,015]). Seletavate tunnuste omavahelistest seostest olid sotsiaalmajanduslik taust nõrgalt positiivselt seotud nii avatud klassikliima tajuga ($r = 0,087$, 95% CI [0,049; 0,125]) kui religioossusega ($r = 0,062$, 95%

CI [0,024; 0,100]); klassikliima taju ja religioossuse vahel statistiliselt olulist seost ei ilmnenud, kuna korrelatsioonikordaja usaldusvahemiku sisse jääb nullpunkt ($r = 0,006$, 95% CI [-0,033; 0,045]).

4.3.2. Seos õpilaste kodukeelega

Eesti ja vene kodukeelega õpilaste soolise võrdõiguslikkuse hoiakute keskmiste erinevust uuriti samuti Studenti t-testi abil. Eesti kodukeelega õpilaste keskmine skoor ($M = 51,9$) oli vene kodukeelega õpilaste omast ($M = 48,1$) keskmiselt 3,8 punkti võrra kõrgem (95% CI [2,87; 4,73]), $t(1527) = 7,99$, $p < 0,001$. Coheni d väärtus 0,33 viitab väikesele efektile.

4.4. Mitmene lineaarregressioon

Tabelis 6 on esitatud lineaarse regressiooni tulemused. Enne analüüsi kontrolliti multikollineaarsust, mis kinnitas, et seletavate tunnuste vahel ei esine tugevaid lineaarseid seoseid ($VIF < 2$). Mudel seletas 32,8% soolise võrdõiguslikkuse hoiakute variatiivsusest. Kõik mudelisse kaasatud tegurid olid statistiliselt oluliselt seotud sõltuva tunnusega ($p < 0,001$).

Tabel 6. Mitmene regressioonanalüüs võrdõiguslikkuse hoiakute ennustamiseks.

	B	SE	β	95% CI	p
Sugu (taustakategooria: poiss)	11,87	0,37	0,51	[11,14; 12,60]	< 0,001
Sotsiaalmajanduslik taust	1,52	0,18	0,13	[1,16; 1,88]	< 0,001
Avatud klassikliima taju	0,12	0,02	0,11	[0,09; 0,16]	< 0,001
Religioossus	-0,51	0,19	-0,04	[-0,89; -0,14]	0,008
Kodukeel (taustakategooria: eesti)	-2,82	0,42	-0,11	[-3,65; -1,99]	< 0,001

Märkused: B - regressioonikordaja; SE - standardviga; β - standardiseeritud regressioonikordaja; CI - usaldusvahemik; $n = 2600$; $R^2 = 0,328$; korrigeeritud $R^2 = 0,327$; $F(5, 2594) = 253,18$, $p < 0,001$

Standardiseeritud regressioonikordajate (β) põhjal oli soolise võrdõiguslikkuse hoiakutel tugevaim seos sooga. Seose tugevusest järgnesid sotsiaalmajanduslik taust, avatud klassikliima taju ja religioossus. Kodukeel kui binaarne tunnus ei ole β alusel teistega otse võrreldav. Kuigi kõik seosed olid statistiliselt olulised, oli soo efekt teistest märkimisväärselt suurem.

4.4.1. Eraldi poiste ja tüdrukute regressioonanalüüs

Kolmanda uurimisküsimuse raames viidi läbi eraldi regressioonanalüüsid poiste ja tüdrukute seas. Tabelis 7 on esitatud mõlema mudeli tulemused.

Tabel 7. Mitmene regressioonanalüüs võrdõiguslikkuse hoiakute ennustamiseks.

	Poisid B	Poisid SE	Poisid β	p	Tüdrukud B	Tüdrukud SE	Tüdrukud β	p
Avatud klassikliima tajus	0,17	0,03	0,18	< 0,001	0,07	0,03	0,07	0,010
Sotsiaalmajanduslik taust	1,17	0,27	0,12	< 0,001	1,87	0,25	0,20	< 0,001
Religioossus	-0,45	0,27	-0,05	0,090	-0,69	0,28	-0,07	0,013
Kodukeel (taustakategooria: eesti)	-1,40	0,61	-0,06	0,022	-4,20	0,58	-0,20	< 0,001
R ²	0,060				0,104			

Märkused: B - regressioonikordaja; SE - standardviga; β - standardiseeritud regressioonikordaja

Poiste mudel oli statistiliselt oluline, $F(4, 1302) = 20,61$, $p < 0,001$, ja seletas 6,0% hoiakute variatiivsusest. Tugevaim ennustaja oli avatud klassikliima tajus, järgnes sotsiaalmajanduslik taust. Religioossus ei olnud poiste seas statistiliselt oluline võrdõiguslikkuse hoiakute ennustaja ($p = 0,09$). Kodukeele kui binaarse tunnuse puhul oli vene keele kõnelemine võrdõiguslikkuse hoiakutega negatiivselt seotud.

Tüdrukute mudel oli samuti statistiliselt oluline, $F(4, 1288) = 37,50$, $p < 0,001$, ja seletas 10,4% hoiakute variatiivsusest. Tugevaim ennustaja oli sotsiaalmajanduslik taust, järgnes avatud klassikliima tajus ja religioossus. Kodukeele kui binaarse tunnuse puhul oli vene keele kõnelemine võrdõiguslikkuse hoiakutega samuti negatiivselt seotud.

4.4.2. Koosmõjukomponendiga regressioonimudel

Et hinnata, kas ennustavate tegurite seosed soolise võrdõiguslikkuse hoiakutega erinevad poiste ja tüdrukute vahel, koostati koosmõjukomponendiga regressioonimudel kogu valimil (Tabel 8). Mudelisse kaasati sugu \times seletav tunnus interaktsioonid nii avatud klassikliima tajus, sotsiaalmajandusliku tausta, religioossuse kui kodukeele kohta.

Tabel 8. Koosmõjukomponentidega regressioonimudel.

Tegur	B	SE	95% CI	p
Vabaliige	37,48	1,27	[34,99; 39,97]	< 0,001
Peamõjud				
Sugu (taustakategooria: poiss)	17,98	1,88	[14,29; 21,67]	< 0,001
Avatud klassikliima tajus	0,17	0,03	[0,12; 0,22]	< 0,001
Sotsiaalmajanduslik taust	1,17	0,26	[0,67; 1,68]	< 0,001
Religioossus	-0,45	0,26	[-0,97; 0,06]	0,080
Kodukeel (taustakategooria: eesti)	-1,40	0,59	[-2,56; -0,24]	0,019
Interaktsioonid				
Sugu × klassikliima tajus	-0,11	0,04	[-0,18; -0,03]	0,004
Sugu × sotsiaalmajanduslik taust	0,70	0,37	[-0,02; 1,41]	0,058
Sugu × religioossus	-0,23	0,39	[-0,99; 0,53]	0,551
Sugu × kodukeel	-2,80	0,84	[-4,45; -1,15]	< 0,001

Märkused. B - regressioonikordaja; SE - standardviga; CI - usaldusvahemik. $R^2 = 0,334$; korrigeeritud $R^2 = 0,331$; $F(9, 2590) = 144,1$, $p < 0,001$.

Tabelis 8 on taustakategooriaks poiss, seega peamõju regressioonikordajad kirjeldavad ennustavate tegurite seoseid võrdõiguslikkuse hoiakutega poiste rühmas ning koosmõju regressioonikordajad näitavad, kui palju erineb vastav seos tüdrukute rühmas. Statistiliselt oluline koosmõju esines kahe tunnuse puhul. Klassikliima tajus seos hoiakutega oli tüdrukute rühmas 0,11 ühiku võrra nõrgem kui poistel. Kodukeele seos oli tüdrukute rühmas 2,80 ühiku võrra tugevam kui poistel: vene kodukeelega õpilaste keskmise skoori erinevus eesti kodukeelega õpilastest oli tüdrukute rühmas suurem.

Sotsiaalmajandusliku tausta ja soo vaheline interaktsioon jäi olulisuse nivool 0,05 statistilise olulisuse piirile. Religioossuse ja soo koosmõju ei olnud statistiliselt oluline.

5. ARUTELU

Bakalaureusetöö eesmärk oli välja selgitada Eesti 8. klassi õpilaste soolise võrdõiguslikkuse hoiakutega seotud tegurite erinevus poiste ja tüdrukute vaates. Analüüs põhines International Civic and Citizenship Education Study (ICCS) 2022 Eesti andmetel ning puhastatud andmestik hõlmas 2600 õpilase vastuseid. Järgnevalt arutletakse olulisemate uurimistulemuste üle, seostatakse neid teoreetiliste lähtekohtadega, tuuakse välja uurimuse piirangud ning esitatakse soovitusel edasiseks uurimiseks ja rakenduskohtadeks haridus- ja noortepoliitikas.

Esimese uurimisküsimuse *Kuivõrd erinevad 8. klassi poiste ja tüdrukute hoiakud soolisesse võrdõiguslikkusesse Eestis?* tulemused ilmestasid märkimisväärset soolist lõhet. Tüdrukute keskmine skoor ületas poiste oma ligikaudu 12 punkti võrra ja efekti tugevus oli väga suur. See tulemus on kooskõlas rahvusvaheliste trendidega (Nennstiel ja Hudde, 2025) kuid sooline erinevus on veel suurem kui teistes Euroopa riikides (Schulz jt, 2024).

Indeksi üksikute väidete analüüs näitab, et sooline lõhe ei avaldu indeksi siseselt päris ühtlaselt. Üldistes meeste ja naiste võrdseid õigusi puudutavates väidetes – võrdne palk ühesuguse töö eest, võrdsed õigused, võrdne võimalus osaleda valitsemises – on sooline lõhe küll olemas, kuid piirdub kuni 15 protsendipunktiga. Lõhe süveneb järsult naiste poliitilist osalust ja juhirolli puudutavates väidetes: ligikaudu pool poistest nõustub väitega, et mehed sobivad poliitilise liidri ametisse paremini kui naised, samal ajal kui tüdrukute seas jagab seda seisukohta vaid kümnendik; kolmandik poistest peab õigeks meeste eelistamist tööturul töökohtade vähesuse korral (tüdrukute seas alla kümnendiku); ning veerand poistest leiab, et naised peaksid jääma poliitikast kõrvale (tüdrukute seas 4%). Abstraktsemate ja ideeliselt võrdsust toetavate väidete puhul on seega lõhe väiksem kui päriselt mõnes situatsioonis naistele ja meestele võrdseid võimalusi tagavate väidete puhul. See võib viidata meeste seas levinumale ühiskonna kui nullsumma mängu tajumisele (Improta ja Mannoni, 2025), mis tekitab poistes tunde, justkui naistega võrdsete õiguste puhul nende positsioon ning võimalused väheneks. Kuna suurim lõhe esineb just konkreetsete võimalustega seotud küsimuste puhul, võib tüdrukute egalitaarsemate hoiakute põhjuseks olla huvipõhine mehhanism (Bolzendahl ja Myers, 2004).

Hüpoteetiliselt võib noores eas ebavõrdsuse ja diskrimineerimise mõju egalitaarsetele hoiakute tekkimisele (Leaper ja Brown, 2008) muutuda prominentsemaks põhjuseks tulevikus, kuna poiste

hoiakud muutuvad järjest tagurlikumaks (Ümarik jt, 2023), mis võib nende käitumist diskrimineerivamaks muuta. Tüdrukud võivad muutuda seejärel veel egalitaarsemaks ja lõhe võib suurenedada, kui poiste tagurlikud hoiakud takistavad sisulise võrdõiguslikkuse saavutamist, mis tekitab tüdrukutes veel enam rahulolematust (Leaper ja Brown, 2008) ja võib muuta hoiakuid egalitaarsemaks.

Teisele uurimisküsimusele *Millised tegurid seostuvad soolise võrdõiguslikkuse hoiakutega?* vastamiseks viidi esmalt läbi korrelatsioonianalüüs võrdõiguslikkuse hoiakute ja klassikliima taju, sotsiaalmajandusliku tausta ning religioossuse vahel.

Sotsialiseerumise käsitlustes on täheldatud, et perekondlik keskkond mängib olulist rolli soohoiakute kujunemisel ning kõrgem hariduslik ja sotsiaalmajanduslik taust seostub sageli egalitaarsemate väärtustega (Davis ja Greenstein, 2009). Sotsiaalmajandusliku tausta puhul oli seos egalitaarsemate hoiakutega olemas, kuid üpris nõrk. Seda seletab Eesti postsotsialistlik kontekst, kus nõukogudeaegne formaalne sooline võrdsus tööturul ei kandunud üle kaasaegsesse egalitaarsesse peremudelisse ega lääne-tüüpi feministlikesse väärtustesse, ning kõrgem haridustase pole Eestis tingimata seotud nende väärtuste tugevama omaksvõtmisega samal viisil nagu Lääne-Euroopa demokraatiates (Pollert, 2003; Saar ja Helemäe, 2016).

Avatud klassikliima taju nõrk positiivne seos hoiakutega on kooskõlas Castillo jt (2024) leidudega, mille kohaselt avatud klassikliimas toimuvad arutelud toimivad kaitsefaktorina autoritaarsete uskumuste vastu, mis omakorda on negatiivselt seotud soolise võrdõiguslikkuse toetamisega. Tunnikeskkond, kus õpilased saavad kuulda erinevaid perspektiive ja avaldada oma arvamust, võib soodustada kriitilist mõtlemist traditsiooniliste soorollide ja -stereotüüpide üle ning aidata seada kahtluse alla domineerivaid soonorme.

Religioossuse negatiivne seos egalitaarsete hoiakutega oli nõrgem kui kirjanduses raporteeritud religioossuse efektid (Hannover jt, 2018; Stals, 2025). Üks võimalik seletus on see, et käitumuslik mõõdik võtab arvesse teistsugust aspekti religioossusest kui religioosne identiteet ja samas ei võta arvesse fundamentalistlike uskumuste tugevust. Kirjanduses on rõhutatud, et religioosse fundamentalismi mõju hoiakutele on tugevam kui üksnes religioosse osaluse oma (Stals, 2025), ent ICCS-i andmestik ei võimalda fundamentalistlike uskumusi otse mõõta. Lisaks võib Eesti ühiskonna

kõrge sekulariseerituse tase väljenduda ka usklike inimeste ülejäänud populatsiooniga sarnasemates vaadetes.

Kodukeelel ja hoiakute vahelise seose uurimiseks viidi läbi t-test, mille tulemusena ilmnes nõrk ja negatiivne seos egalitaarsete hoiakutega. See näitab, et erinevus eesti- ja venekeelse elanikkonna info- ja kultuuriruumides (Vihalemm jt, 2017) võib kanduda edasi hoiakutesse, kuid seos on piisavalt kaudne, et mitte olla üks peamisi hoiakute ennustajaid. Eesti integratsiooni monitooringud on järjepidevalt näidanud kahe keelekogukonna erinevusi väärtushinnangutes (Balti Uuringute Instituut, 2021), mis läheb kokku analüüsi tulemustega, kuid efekt on siiski minimaalne.

Regressioonimudel seletas kokku ligi kolmandiku võrdõiguslikkuse hoiakute variatiivsusest. Tugevaim ennustaja oli sugu, millele järgnesid sotsiaalmajanduslik taust, kodus räägitav keel, avatud klassikliima tajude ja religioossus. Kuigi kõik tegurid olid statistiliselt olulised, oli soo efekt teistest märkimisväärselt suurem. Varasematele tulemustele sarnaselt seostus sotsiaalmajanduslik taust ja avatud klassikliima egalitaarsemate väärtustega ning religioossus ja kodukeel olid võrdõiguslikkuse hoiakutega seotud negatiivselt.

Kolmanda uurimisküsimuse *Kuidas erinevad soolise võrdõiguslikkuse hoiakutega seotud tegurid poiste ja tüdrukute seas?* raames viidi läbi eraldi regressioonanalüüsid poiste ja tüdrukute valimitel. Mudelite seletusjõud oli väike, olgugi et tüdrukute puhul pea kaks korda suurem. Saame järeldada, et soolise võrdõiguslikkuse hoiakuid kujundavad ka paljud tegurid, mida käesolev mudel ja töö üldiselt ei hõlma. Töös käsitletavat tegurit ennustavad tüdrukute hoiakuid paremini.

Arvuliste tunnuste hulgas tugevaim ennustaja poiste mudelis oli avatud klassikliima tajude. See tulemus viitab sellele, et tunnikeskond, kus õpilased saavad kuulda klassikaaslaste perspektiive ja osaleda aruteludes, võib olla töös analüüsivatest teguritest poiste hoiakute kujunemisel kõige olulisem. Kuna poiste hoiakud on keskmiselt konservatiivsemad ja liiguvad järjest tagurlikumaks (Ümarik jt, 2023), võib avatud klassikliima pakkuda neile turvalise ja igapäevase koha, kus seada kahtluse alla traditsioonilised soonormid ja arendada kriitilist mõtlemist. Klassikliima tajule järgnes ennustustugevuselt sotsiaalmajanduslik taust, millel oli positiivne seos egalitaarsemate hoiakutega, mis vastab varasemate uuringute tulemustele (Davis ja Greenstein, 2009; Castillo jt, 2015). Ullrich jt (2022) leidis, et sotsiaalmajandusliku tausta põhinev erinevus võrdõiguslikkuse hoiakutes tasandub

vanuse kasvades veel Eesti 8. klassi poiste põhjal ei kehti, mis võib tähendada, et vanemaks saades nende noorte sotsiaalmajandusliku tausta seos võrdõiguslikkuse hoiakutega väheneb.

Poiste mudelis ei olnud religioosus statistiliselt oluline näitaja. Vene kodukeel seostus soolise võrdõiguslikkuse hoiakutega negatiivselt. See tulemus läheb kokku nii potentsiaalse erinevusega võrdõiguslikkuse hoiakutes sugusid eristavate ja mitteeristavate keelte kõnelemisel (Pérez ja Tavits, 2019) kui ka Eestis laialdaselt kirjeldatud eesti ja vene keelt kõnelevate inimeste erineva meedia- ja foruumi ning seetõttu ka erinevate väärtushinnangute esinemisega (Vihalemm jt, 2017).

Arvuliste tunnuste seas oli tüdrukute mudelis tugevaim ennustaja sotsiaalmajanduslik taust. See tulemus vastab varasemate uuringute leidudele, mille kohaselt kõrgemast sotsiaalmajandusliku taustaga peredest pärit õpilased toetavad keskmiselt enam egalitaarseid soonorme (Davis ja Greenstein, 2009; Castillo jt, 2015). Kokku sobib see ka huvipõhise mehhanismiga (Bolzendahl ja Myers, 2004), mille baasilt võib eeldada, et kõrgema sotsiaalmajandusliku taustaga tüdrukud näevad ilmselt selgemini egalitaarsete väärtuste potentsiaalset kasu oma tuleviku haridus- ja karjääriväljavaadetele, kuna nende vanemad on kõrgemini haritud. Seetõttu võivad nad egalitaarseid hoiakuid kergemini omaks võtta. Ullrich jt (2022) leiab, et sotsiaalmajandusliku tausta põhine erinevus võrdõiguslikkuse hoiakutes tasandub vanuse kasvades, mis sarnaselt poistele võib tähendada, et nende tüdrukute sotsiaalmajandusliku tausta seos võrdõiguslikkuse hoiakutega vanemaks saades võib nõrgeneda.

Vene kodukeel seostus tüdrukute mudelis võrdõiguslikkuse hoiakutega samuti negatiivselt, kusjuures vene kodukeelega tüdrukute keskmine tase on eesti kodukeelega tüdrukute omast oluliselt madalam. See tulemus läheb samuti kokku nii erinevusega võrdõiguslikkuse hoiakutes sugusid eristavate ja mitteeristavate keelte kõnelemisel (Pérez ja Tavits, 2019) kui ka Eestis laialdaselt kirjeldatud eesti ja vene keelt kõnelevate inimeste erineva meedia- ja foruumi ning seetõttu ka erinevate väärtushinnangute esinemisega (Vihalemm jt, 2017). Kuna kodukeel kujundab perekondliku suhtluse, sotsiaalsete võrgustike ja meediatarbimise konteksti, milles noor üles kasvab (Bronfenbrenner, 1979), võivad venekeelses kultuuriruumis levivad sooliste rollide narratiivid mõjutada just tüdrukute enda hoiakute kujunemist märgatavalt. Avatud klassikliima taju seostus tüdrukute hoiakutega nõrgalt kuid positiivselt. See viitab, et arutelukeskkond toetab egalitaarsemate hoiakute kujunemist ka tüdrukute seas, nagu Castillo jt (2024) on täheldanud. Religioosus seostus tüdrukute hoiakutega statistiliselt oluliselt negatiivselt, mis haakub kirjandusega religioosse osaluse ja egalitaarsete soohoiakute seose

kohta (Hannover jt, 2018; Stals, 2025), kuid seose suurus jäi väikeseks. Religioossuse tunnuse väikest seost võrdõiguslikkuse hoiakutega võib põhjustada käitumusliku mõõdiku iseloom: teenistustel osalemise sageduse mõõtmine kajastab pigem religioossuse sotsiaalset mõõdet kui fundamentalistlikku tõlgendust, mida kirjanduses on tuvastatud egalitaarsete hoiakute tugevaima ennustajana (Hannover jt, 2018; Stals, 2025).

Interaktsioonimudel kinnitas statistiliselt olulist soolist erinevust kahe teguri puhul. Avatud klassikliima tajus seos egalitaarsete hoiakutega osutus poistel oluliselt tugevamaks kui tüdrukutel. See võib viidata sellele, et arutelukeskkond, kus seatakse kahtluse alla traditsioonilisi soonorme ja kuulatakse erinevaid perspektiive, omab tugevamat mõju just nende õpilaste hoiakutele, kes lähtepeetsioonilt on konservatiivsemad. Kuna tüdrukud on varem egalitaarsemate hoiakutega, ei pruugi klassikliima nende hoiakutes enam suurt rolli mängida. Klassikliima ei seostu tüdrukutel aga kindlasti võrdõiguslikkuse hoiakutega negatiivselt, mistõttu oleks arutleva ja avatud klassikliima rakendamine sobilik meede võrdõiguslikemate hoiakute tekke soodustamiseks kõigile. Niisiis oleks üks võrdõiguslikkuse hoiakute tekkimist toetav meede avatud klassikliima loomine peamiselt ühiskonnaõpetuse, aga ilmselt ka muudes tundides. Võib eeldada, et avatud arutelu omaks samasugust rolli ka mujal keskkonnas, mistõttu võiks olulisel kohal olla ka huvihariduse ja noorsootöö võimaluste laiem levik ning avatud arutelu seal keskkonnas, mis võimaldaks potentsiaalselt üldhariduskoolis puudujäävat vaba arutelukeskkona pakkuda.

Kodukeele seos hoiakutega osutus omakorda tüdrukutel oluliselt tugevamaks kui poistel, mis viitab sellele, et tüdrukute hoiakud on kodukeele kaudu vahendatud sotsialiseerimiskeskkonnale märksa tundlikumad kui poiste omad. See võib seostuda nii keeles sugude esinemise või mitte esinemise mõjuga (Pérez ja Tavits, 2019) kui ka tüdrukutele meediaruumis või infoväljas suunatud hoiakute erinevusega kahes keelekogukonnas. Kuna sarnase kodukeelega õpilased võivad koonduda samadesse koolidesse, võiks üheks potentsiaalseks võrdõiguslikemate hoiakute tekkimise soodustamise meetmeks taaskord olla kvaliteetse huvihariduse ja noorsootöö võimaluste suurendamine, mis võimaldaks erineva kodukeelega noorte samaaegsel kaasamisel lõhet tasandada. Sotsiaalmajandusliku tausta seos kaldus samuti tüdrukutel tugevama suunas, kuid see erinevus jäi statistilise olulisuse piirile, mistõttu ei saa kindlalt väita, et sotsiaalmajanduslik taust seostuks egalitaarsete hoiakute kujunemisega süstemaatiliselt erinevalt poistel ja tüdrukutel. Religiooni seoses ei ilmnud

statistiliselt olulist soolist erinevust, mis tähendab, et eraldi mudelitest paistev erinevus, kus religioon on statistiliselt oluline ennustaja ainult tüdrukutel, ei oma sisulist tähendust.

Töö piiranguteks on esiteks kasutatud andmestik, mis ei võimalda teha põhjus-tagajärg järeldusi ja eneseraporteeritud andmete kasutamine, mis tähendab, et õpilaste vastused sõltuvad sellest, kuidas nad küsimusest aru said. Poiste ja tüdrukute mudelid selgitasid vastavalt vaid 6,0% ja 10,4% hoiakute varieeruvusest, mis viitab sellele, et soolise võrdõiguslikkuse hoiakuid mõjutavad ka muud töösse mittekaasatud tegurid. Poiste ja tüdrukute eraldi regressioonimudelites teeb seletavate tunnuste seoste tugevused omavahel vähem võrreldavaks asjaolu, et korraga on mudelis nii binaarne tunnus kui ka arvulised tunnused.

Üheks piiranguks on ka soolise võrdõiguslikkuse indeksi suur maksimaalsete tulemuste arv: 47,6% tüdrukutest ja 9,9% poistest said indeksi maksimaalse võimaliku skoori 65,70. See tähendab, et mõõdik ei suuda eristada väga egalitaarsete ja äärmiselt egalitaarsete hoiakutega õpilasi, mis vähendab mudeli võimet selgitada hoiakute varieeruvust ja võib olla üks põhjuseid, miks tüdrukute mudeli seletusjõud jääb suhteliselt madalaks.

Töö peamine praktiline väärtus seisneb avatud klassikliima tähtsuse rõhutamises eriti poiste seas, mis on oluline haridus- ja noortepoliitiliste sekkumiste kavandamisel. Leid, et tüdrukute puhul seostub kodukeel võrdõiguslikkuse hoiakutega tugevamalt kui poistel, on oluline lähtekoht teema edaspidisele käsitlemisele. Edaspidistes uurimustes oleks oluline kasutada longituudandmeid, mõõta religioossusega seotud fundamentalistlike hoiakuid ning kaasata ka teisi võimalikke tegureid nagu eakaaslaste mõju või meedia tarbimine, eriti sotsiaalmeedia mõju. Klassikliima seost võrdõiguslikkuse hoiakutega tasuks uurida ka õpetajate hinnanguid või klassi keskmisi hinnanguid klassikliimale arvesse võttes.

KOKKUVÕTE

Bakalaureusetöö eesmärk oli välja selgitada Eesti 8. klassi õpilaste soolise võrdõiguslikkuse hoiakutega seotud tegurid ning nende tegurite seoste erinevus soo lõikes. Töö empiiriliseks aluseks olid ICCS 2022 Eesti andmed ning analüüs põhines 2600 õpilase vastustel. Töös püstitati järgmised uurimisküsimused:

1. Kuivõrd erinevad 8. klassi poiste ja tüdrukute hoiakud soolisesse võrdõiguslikkusesse Eestis?
2. Millised tegurid seostuvad soolise võrdõiguslikkuse hoiakutega?
3. Kuidas erinevad soolise võrdõiguslikkuse hoiakutega seotud tegurid poiste ja tüdrukute seas?

Töö teoreetilises osas käsitleti hoiakute kujunemist ning soolise võrdõiguslikkusega seotud teoreetilisi lähenemisi. Samuti anti ülevaade varasematest uuringutest, mis on käsitlenud soo, sotsiaalmajandusliku tausta, religioossuse, koolikeskkonna ja kultuurilise konteksti seoseid soolise võrdõiguslikkuse hoiakutega.

Empiirilises analüüsis kasutati kirjeldavat statistikat, korrelatsioonanalüüsi, sõltumatute kogumite t-testi, mitmest lineaarset regressioonanalüüsi ning interaktsioonidega regressioonimudelit. Tulemused näitasid selget ja statistiliselt olulist soolist lõhet soolise võrdõiguslikkuse hoiakutes. Tüdrukute hoiakud olid poistest märkimisväärselt egalitaarsemad ja soo efekt osutus regressioonimudelis tugevaimaks ennustajaks. Kõige suuremad erinevused ilmnesisid väidetes, mis puudutasid naiste poliitilist osalust ja positsiooni tööturul.

Lisaks soole seostusid egalitaarsemate hoiakutega positiivselt kõrgem sotsiaalmajanduslik taust ja avatum klassikliima tajus. Religioossus ja vene kodukeel seostusid egalitaarsete hoiakutega negatiivselt, kuid nende efekt jäi võrreldes soo mõjuga väiksemaks. Tulemused viitavad sellele, et soolise võrdõiguslikkuse hoiakud kujunevad nii perekondliku, koolilise kui ka kultuurilise sotsialiseerumise mõjul.

Poiste ja tüdrukute eraldi regressioonimudelid ning interaktsioonidega regressioonimudel näitasid, et tegurite seoste tugevus erineb sugude lõikes. Avatud klassikliima tajus seos egalitaarsete hoiakutega oli poistel oluliselt tugevam kui tüdrukutel, mis võib viidata arutelukeskkonna erilisele tähtsusele poiste hoiakute kujundamisel. Kodukeele seos hoiakutega oli tüdrukutel oluliselt tugevam kui poistel,

mis võib viidata sellele, et tüdrukute hoiakute kujunemine on kodukeele kaudu vahendatud sotsialiseerimiskeskkonnale tundlikum.

Käesoleva töö piiranguks on läbilõikelise andmestiku kasutamine, mis ei võimalda teha põhjuslikke järeldusi. Üheks piiranguks on ka soolise võrdõiguslikkuse indeksi suur maksimaalsete tulemuste arv: 47,6% tüdrukutest ja 9,9% poistest said indeksi maksimaalse võimaliku skoori, mis tähendab, et mõõdik ei suuda eristada väga egalitaarsete ja äärmiselt egalitaarsete hoiakutega õpilasi. Edasistes uuringutes võiks kasutada longituudandmeid ning kaasata täiendavaid tegureid, näiteks eakaaslaste mõju, meediatarbimist (eriti sotsiaalmeedia mõju) ja religioosse fundamentalismi mõõdikuid.

SUMMARY

Factors associated with gender equality attitudes among 8th grade students in Estonia

The aim of this bachelor's thesis was to identify factors associated with gender equality attitudes among 8th grade students amongst boys and girls in the 8th grade. The empirical basis of the study was the Estonian dataset of the ICCS 2022 study, and the analysis included responses from 2600 students.

The following research questions were posed:

1. To what extent do gender equality attitudes differ among Estonian 8th grade boys and girls?
2. Which factors are associated with gender equality attitudes?
3. How do the factors associated with gender equality attitudes differ between boys and girls?

The theoretical part of the thesis focused on the formation of attitudes and theoretical approaches related to gender equality. Previous research on the associations between gender equality attitudes and gender, socioeconomic background, religiosity, school climate, and cultural context was also discussed.

The empirical analysis used descriptive statistics, correlation analysis, independent samples t-tests, multiple linear regression analysis, and an interaction-effects regression model. The results revealed a clear and statistically significant gender gap in gender equality attitudes. Girls expressed considerably more egalitarian attitudes than boys, and gender was the strongest predictor in the regression model. The largest differences appeared in statements concerning women's political participation and position in the labour market.

In addition to gender, higher socioeconomic background and a more open classroom climate were positively associated with egalitarian attitudes. Religiosity and Russian home language were negatively associated with egalitarian attitudes, although their effects were considerably smaller than the effect of gender.

Separate regression models for boys and girls and the interaction-effects model demonstrated that the strength of these associations differs by gender. The association between perceived open classroom climate and egalitarian attitudes was significantly stronger for boys than for girls, suggesting that

discussion-oriented classroom environments may play a particularly important role in shaping boys' attitudes. The association between home language and egalitarian attitudes was significantly stronger for girls, suggesting that girls' attitude formation is more sensitive to the home-language-mediated socialisation environment.

One limitation of the study is the use of cross-sectional data, which does not allow causal conclusions to be drawn. Another limitation is the high number of maximum scores on the gender equality attitudes index: 47.6% of girls and 9.9% of boys received the maximum possible score, which means the measure cannot distinguish between very egalitarian and extremely egalitarian students. Future research could benefit from longitudinal data and include additional factors such as peer influence, media consumption (especially social media), and measures of religious fundamentalism.

KASUTATUD KIRJANDUS

Ajzen, I., Fishbein, M., Lohmann, S. ja Albarracín, D. (2018). The influence of attitudes on behavior. D. Albarracín ja B. T. Johnson (toim), *The handbook of attitudes, Volume 1: Basic principles* (2. trükk, lk 197–255). New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315178103>

Audette, A. P., Lam, S., O'Connor, H. ja Radcliff, B. (2019). (E)Quality of life: A cross-national analysis of the effect of gender equality on life satisfaction. *Journal of Happiness Studies*, 20(7), 2173–2188. <https://doi.org/10.1007/s10902-018-0042-8>

Balti Uuringute Instituut. (2021). *Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring 2020*. Tallinn: Kultuuriministeerium.

Beilmann, M. (2025). Kvantitatiivne ja kvalitatiivne uurimisviis. M. Beilmann, S. Opermann ja D. Kutsar (toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Tartu Ülikool. <https://samm.ut.ee/kvantitatiivne-ja-kvalitatiivne-uurimisviis/>

Bizer, G. Y., Barden, J. C. ja Petty, R. E. (2003). Attitudes. L. Nadel (toim), *Encyclopedia of cognitive science* (Vol. 1, lk 247–253). London: Macmillan.

Bolzendahl, C. I. ja Myers, D. J. (2004). Feminist attitudes and support for gender equality: Opinion change in women and men, 1974–1998. *Social Forces*, 83(2), 759–789. <https://doi.org/10.1353/sof.2005.0005>

Brieger, S. A., Francoeur, C., Welzel, C. ja Ben-Amar, W. (2019). Empowering women: The role of emancipative forces in board gender diversity. *Journal of Business Ethics*, 155(2), 495–511. <https://doi.org/10.1007/s10551-017-3489-3>

Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Cambridge: Harvard University Press.

Campbell, D. E. (2008). Voice in the classroom: How an open classroom climate fosters political engagement among adolescents. *Political Behavior*, 30(4), 437–454. <https://doi.org/10.1007/s11109-008-9063-z>

- Castillo, J. C., Miranda, D., Bonhomme, M., Cox, C. ja Bascopé, M. (2015). Mitigating the political participation gap from the school: The roles of civic knowledge and classroom climate. *Journal of Youth Studies*, 18(1), 16–35. <https://doi.org/10.1080/13676261.2014.933199>
- Castillo, J. C., Rojas, M. T., Miranda, D. ja Iturra, J. (2024). It is not just your opinion. Gender equity endorsement of Latin American students and their peers at school. *Large-scale Assessments in Education*, 12(1). <https://doi.org/10.1186/s40536-024-00235-6>
- Davis, S. N. ja Greenstein, T. N. (2009). Gender ideology: Components, predictors, and consequences. *Annual Review of Sociology*, 35, 87–105. <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-070308-115920>
- Eagly, A. H. ja Chaiken, S. (1993). *The psychology of attitudes*. Fort Worth: Harcourt Brace Jovanovich.
- EIGE. (2025). *Gender Equality Index 2025*. Vilnius: European Institute for Gender Equality. Kasutatud 24.04.2026, <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2025>
- EIGE. (2026). *Gender Equality Index: Methodological report*. Vilnius: European Institute for Gender Equality. Kasutatud 24.04.2026, <https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/gender-equality-index-methodological-report>
- Esping-Andersen, G. (2009). *The incomplete revolution: Adapting to women's new roles*. Cambridge: Polity Press.
- Gillion, D. Q., Ladd, J. M. ja Meredith, M. (2020). Party polarization, ideological sorting and the emergence of the US partisan gender gap. *British Journal of Political Science*, 50(4), 1217–1243. <https://doi.org/10.1017/S0007123418000285>
- Hannover, B., Gubernath, J., Schultze, M. ja Zander, L. (2018). Religiosity, religious fundamentalism, and ambivalent sexism toward girls and women among adolescents and young adults living in Germany. *Frontiers in Psychology*, 9, 2399. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.02399>
- Haridus- ja Noorteamet. (2025, 19. juuni). *Haridus- ja Noorteamet avaldas sellekevadiste eksamite tulemused*. <https://www.harno.ee/uudised/haridus-ja-noorteamet-avaldas-sellekevadiste-eksamite-tulemused>

- Hochschild, A. R. ja Machung, A. (2012). *The second shift: Working families and the revolution at home*. New York: Penguin Books.
- ILO. (2019). *Women in business and management: The business case for change*. Geneva: International Labour Organization. Kasutatud 24.04.2026, <https://www.ilo.org/publications/women-business-and-management-business-case-change>
- Improta, M. ja Mannoni, E. (2025). Youth and the new gender divide. *The Loop*. ECPR. Kasutatud 28.04.2026, <https://theloop.ecpr.eu/youth-and-the-new-gender-divide/>
- Judge, T. A. ja Livingston, B. A. (2008). Is the gap more than gender? A longitudinal analysis of gender, gender role orientation, and earnings. *Journal of Applied Psychology*, 93(5), 994–1012. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.93.5.994>
- Kågesten, A., Gibbs, S., Blum, R. W., Moreau, C., Chandra-Mouli, V., Herbert, A. ja Amin, A. (2016). Understanding factors that shape gender attitudes in early adolescence globally: A mixed-methods systematic review. *PLOS ONE*, 11(6), e0157805. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0157805>
- Kantar Emor. (2022). *Soolise võrdõiguslikkuse monitooring 2021: uuringu aruanne*. Tallinn: Kantar Emor; Sotsiaalministeerium.
- Katz, D. (1960). The functional approach to the study of attitudes. *Public Opinion Quarterly*, 24(2), 163–204. <https://doi.org/10.1086/266945>
- Kimmel, M. (2008). *Guyland: The perilous world where boys become men*. New York: HarperCollins.
- Knowles, R. T. ja McCafferty-Wright, J. (2015). Connecting an open classroom climate to social movement citizenship: A study of 8th graders in Europe using IEA ICCS data. *The Journal of Social Studies Research*, 39(4), 255–269. <https://doi.org/10.1016/j.jssr.2015.03.002>
- Leaper, C. ja Brown, C. S. (2008). Perceived experiences with sexism among adolescent girls. *Child Development*, 79(3), 685–704. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2008.01151.x>
- Lucy, J. A. (1997). Linguistic relativity. *Annual Review of Anthropology*, 26, 291–312. <https://doi.org/10.1146/annurev.anthro.26.1.291>

- Mebane, M. E., Aiello, A. ja Francescato, D. (2020). Political gender gap and social dominance orientation. D. S. Sheriff (toim), *Psycho-social aspects of human sexuality and ethics*. London: IntechOpen. <https://doi.org/10.5772/intechopen.92222>
- Meiorg, M. ja Grossthal, K. (2022). *Võrdse kohtlemise seadus: Käsiraamat* (3., täiendatud versioon). Tallinn: SA Eesti Inimõiguste Keskus.
- Nanni, G. (2023). Gender equality, equity, and equal opportunities. E. di Bella, L. Leporatti ja F. Maggino (toim), *Measuring gender equality* (Social Indicators Research Series, Vol. 87, lk 1–30). Cham: Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-031-41486-2_1
- Nennstiel, R. ja Hudde, A. (2025). Is there a growing gender divide among young adults in regard to ideological left–right self-placement? Evidence from 32 European countries. *European Sociological Review*, 41(6), 862–883. <https://doi.org/10.1093/esr/jcaf021>
- Norris, P. ja Inglehart, R. (2019). *Cultural backlash: Trump, Brexit, and authoritarian populism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pérez, E. O. ja Tavits, M. (2019). Language influences public attitudes toward gender equality. *The Journal of Politics*, 81(1), 81–93. <https://doi.org/10.1086/700004>
- Pollert, A. (2003). Women, work and equal opportunities in post-Communist transition. *Work, Employment and Society*, 17(2), 331–357. <https://doi.org/10.1177/0950017003017002006>
- Ridgeway, C. L. (2011). *Framed by gender: How gender inequality persists in the modern world*. Oxford: Oxford University Press.
- Rosenberg, M. J. ja Hovland, C. I. (1960). Cognitive, affective and behavioral components of attitudes. M. J. Rosenberg ja C. I. Hovland (toim), *Attitude organization and change: An analysis of consistency among attitude components* (lk 1–14). New Haven: Yale University Press.
- Ruiter, S. ja van Tubergen, F. (2009). Religious attendance in cross-national perspective: A multilevel analysis of 60 countries. *American Journal of Sociology*, 115(3), 863–895. <https://doi.org/10.1086/603536>

Saar, E. ja Helemäe, J. (2016). Differentiated educational pathways and gender inequalities in the Estonian labour market: What is the impact of the systemic change? T. Roosalu ja D. Hofäcker (toim), *Rethinking gender, work and care in a New Europe* (lk 325–347). London: Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/9781137371096_15

Schulz, W., Ainley, J., Fraillon, J., Losito, B., Agrusti, G., Damiani, V. ja Friedman, T. (2024). *Education for citizenship in times of global challenge: IEA International Civic and Citizenship Education Study 2022 international report*. Cham: Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-65603-3>

Sepper, M.-L. (2010). § 3 lg 1 punktide 1, 2, 5 ja 6 kommentaar. K. Albi, J. Laidvee, Ü.-M. Papp ja M.-L. Sepper, *Soolise võrdõiguslikkuse seadus: kommenteeritud väljaanne*. Tallinn: Juura.

Soolise võrdõiguslikkuse seadus (2024). *Riigi Teataja I*, 30.06.2023, 107. Kasutatud 24.04.2026, <https://www.riigiteataja.ee/akt/738642?leiaKehtiv>

Stals, L. (2025). The gendered dynamics between religiosity and gender equality attitudes in adolescence. A study among Belgian youth. *Acta Politica*. <https://doi.org/10.1057/s41269-025-00386-6>

Stoet, G. ja Geary, D. C. (2018). The gender-equality paradox in science, technology, engineering, and mathematics education. *Psychological Science*, 29(4), 581–593. <https://doi.org/10.1177/0956797617741719>

Tire, G., Puksand, H., Kraav, T., Jukk, H., Henno, I., Lindemann, K., Täht, K., Konstabel, K., Lorenz, B. ja Kitsing, M. (2023). *PISA 2022 Eesti tulemused: Eesti 15-aastaste õpilaste teadmised ja oskused matemaatikas, funktsionaalses lugemises ja loodusteadustes*. Haridus- ja Noorteamet. https://harno.ee/sites/default/files/documents/2023-12/Pisa_tulemused_2022_veebi.pdf

Tooding, L.-M. (2020). Cronbachi kordaja. M. Beilmann, A. Roots ja K. Rootalu (toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Tartu Ülikool. <https://samm.ut.ee/cronbachi-kordaja/>

Ullrich, R., Becker, M. ja Scharf, J. (2022). The development of gender role attitudes during adolescence: Effects of sex, socioeconomic background, and cognitive abilities. *Journal of Youth and Adolescence*, 51(11), 2114–2129. <https://doi.org/10.1007/s10964-022-01651-z>

Vihalemm, P., Lauristin, M., Kalmus, V. ja Vihalemm, T. (toim). (2017). *Eesti ühiskond kiirenevas ajas: Uuringu „Mina. Maailm. Meedia“ 2002–2014 tulemused*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Vihalemm, T., Juzefovičs, J. ja Leppik, M. (2019). Identity and media-use strategies of the Estonian and Latvian Russian-speaking populations amid political crisis. *Europe-Asia Studies*, 71(1), 48–70. <https://doi.org/10.1080/09668136.2018.1533916>

Villosio, C., Di Tommaso, M. L., Grinza, E., Rossi, M. C., Piazzalunga, D., Mantouvalou, K. ja Caisl, J. (2017). *Economic benefits of gender equality in the European Union: Literature review – Existing evidence and methodological approaches*. Vilnius: European Institute for Gender Equality. <https://eige.europa.eu/publications/economic-benefits-gender-equality-european-union-literature-review>

Voas, D. (2009). The rise and fall of fuzzy fidelity in Europe. *European Sociological Review*, 25(2), 155–168. <https://doi.org/10.1093/esr/jcn044>

Wells, C. S. (2010). Theory of attitude measurement. N. J. Salkind (toim), *Encyclopedia of research design* (lk 1503–1504). Thousand Oaks: SAGE Publications. <https://doi.org/10.4135/9781412961288.n459>

West, C. ja Zimmerman, D. H. (1987). Doing gender. *Gender & Society*, 1(2), 125–151. <https://doi.org/10.1177/0891243287001002002>

Whorf, B. L. (1956). *Language, thought, and reality: Selected writings of Benjamin Lee Whorf*. Cambridge: MIT Press.

Ümarik, M., Tinn, M., Idnurm, T., Kaarlõp, H.-L., Dibou, T., Mäe, K., Henno, I., Lauri, T. ja Pöder, K. (2023). *IEA 2022. aasta rahvusvahelise kodanikuhariduse uuringu (ICCS 2022) Eesti tulemused: Noorte hääl demokraatia kriisis: kodanikuhariduse väljakutsed*. Tallinn: Tallinna Ülikool.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Triine Kose,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Sooline lõhe õpilaste egalitaarsetes hoiakutes Eesti 8. klassi õpilaste näitel“ , mille juhendajad on Indrek Soidla ja Mare Oja, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada Tartu Ülikooli digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
2. annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Triine Kose

25.05.2026